

УДК 655.262.2.026.12+ 655.28.022.24

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПОБУДОВИ ЯКІСНОЇ КОМПОЗИЦІЇ В ПОЛІГРАФІЇ

З. М. Сельменська, С. М. Комар

Українська академія друкарства,
вул. Під Голоском, 19, Львів, 79020, Україна

Виокремлено основні цілі композиції у друкованих виданнях. Акцентовано увагу на законах, засобах та методах побудови композиції видання. Розглянуто методи визначення геометричного і композиційних центрів. Встановлено взаємозв'язок між композиційними особливостями видань із закономірностями сприйняття інформації. Визначено головні засоби та інструменти для розставлення акцентів серед множини елементів полоси. Сформульовано теоретичні рекомендації отримання збалансованої композиції видання.

Ключові слова: композиція, закони, засоби та методи композиції, композиційний центр.

Постановка проблеми. У процесі проектування друкованих видань виникають проблеми з правильним композиційним рішенням розміщення елементів полоси. Тому доцільним є здійснення аналітичних досліджень, пов'язаних із розташуванням елементів, забезпеченням єдності форми, змісту та стилю оформлення. Важливим при цьому є врахування аспектів психологічного сприйняття інформації та взаємодії елементів як текстових, так і графічних.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання якісної композиції завжди було та й на сьогодні залишається актуальним і є тематикою досліджень багатьох науковців України та зарубіжжя. Важливість композиції видання, встановлення зв'язків між головними елементами оформлення та об'єднання усіх компонентів у єдине ціле у своїх працях висвітлював Фаворський В. [1]. Ляхов В. також вважав найактуальнішим завданням теорії композиції здійснення аналізу взаємозв'язків різноманітних типів елементів видання [2]. Художні аспекти композиції, її основні закони, зокрема їхня роль у художньо-технічному оформленні друкованих видань, розглянуті у праці Іванова С. [3]. Розглянуто також технічні аспекти композиції та визначено взаємозв'язок технологічних параметрів із якісною композицією видання [4]. Темою композиції друкованих видань як із художнього, так і з технічного погляду займаються науковці Шевченко В., Янченко А. та інші.

Мета статті — визначення оптимального співвідношення між психологією сприйняття інформації методом читання та композиційними законами, засобами і методами побудови, а також найпростішого способу отримання збалансованої композиції видання.

Виклад основного матеріалу дослідження. У дизайні друкованої продукції, як і у мистецтві чи архітектурі, ключову роль відіграє правильне розташування

елементів, виділення ключових сюжетних ліній та надання цілісності, єдності і гармонії. Композиція надає полосі набору ці якості та ознаки правильного дизайну, поєднуючи всі елементи в єдине ціле. Композиція в дизайні, композиція в малюнку, композиція в живописі, композиція в фотографії — поняття не роздільні, однак способи її досягнення різні.

Композиція друкованої продукції полягає в правильному впорядкуванні тексту, з логічним поданням інформації та розміщенням ілюстративного матеріалу на полосі, тональній та колірній взаємодії елементів, а також здійсненні своєрідної маніпуляції поглядом читача.

Цілями композиції є:

- відображення задуму;
- виділення першочергового від другорядного;
- впорядкованість матеріалів;
- надання естетичної цінності.

Художній задум дизайну можна відтворити формою, змістом та стилем оформлення. Єдність цих трьох складових робить продукцію естетично привабливою і покращує її сприйняття. Для цього ці елементи повинні бути органічно взаємопов'язані, доповнювати один одного, в іншому випадку буде порушена цілісність дизайну. Розуміння правильного композиціонування надає грамотності дизайну, а без грамотної композиції матеріали виглядатимуть несистематично та хаотично, як невпорядковано розміщені випадкові елементи.

Акцент на головних елементах здійснюється такими інструментами, як колір, масштаб, контраст, фокусування та умовний напрямок руху. Для головного об'єкта обирається контрастний до загального колір, що мимоволі привертає увагу, робить акцент на потрібному елементі. Масштаб, варіація розміру зображуваних елементів є простим та ефективним способом для надання першочерговості. При наявності двох чи більше елементів, той, що є більшим, сприймається як головний. Такого ж ефекту можна досягти за допомогою контрасту — об'єкти, що розміщені в зоні найбільшого контрасту (тонового чи колірного), домінують, — та методом фокусування. Умовний напрямок руху створюється елементами композиції та неявними лініями, що надають відчуття руху чи скеровують погляд на головний елемент.

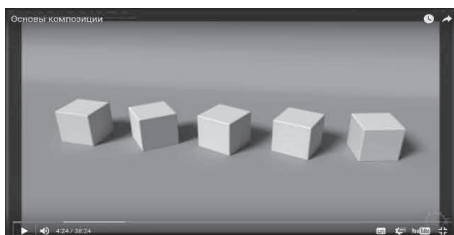

Рис. 1. Рівноправні об'єкти

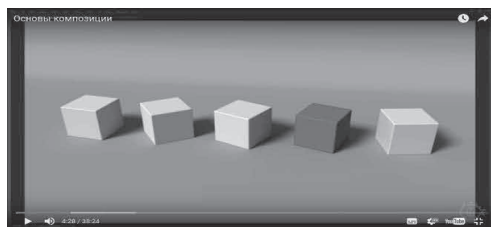

Рис. 2. Акцент на елементі за допомогою кольору

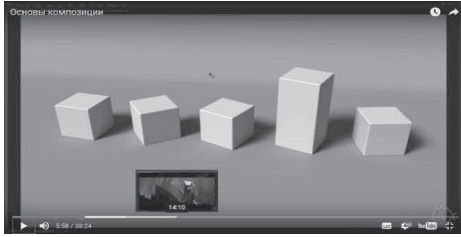

Рис. 3. Акцент на елементі за допомогою масштабу

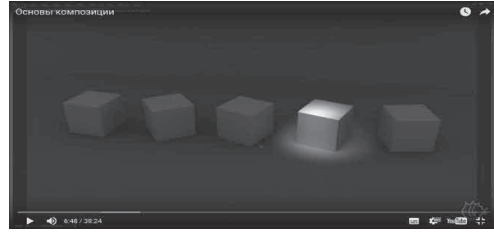

Рис. 4. Акцент на елементі за допомогою контрасту

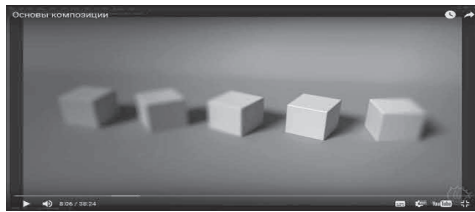

Рис. 5. Акцент на елементі за допомогою ефекту фокусування

Після визначення і розставлення пріоритетності між об'єктами постає питання розміщення головного об'єкта на полосі. Безумовно, геометричні та композиційні центри полоси не збігатимуться.

Композиційний центр служить для фокусування уваги читача на деталях композиції, в якому розміщено основний елемент полоси. Композиційних центрів на полосі може бути кілька, а геометричний центр — лише один.

Найпростішим визначенням композиційного центру є метод третин: полоса поділяється на рівні 3 частини по горизонталі та 3 по вертикалі. У зоні, що перебуває між точками перетину цих ліній, розміщений центр уваги. Складнішим є визначення центру за методом золотого перетину. Не вдаючись в деталі: суть методу полягає в збереженні пропорції $3/8$ до $5/8$ (ширини до висоти). Проте найоптимальнішим є метод третин за золотим перетином, що поєднує в собі два попередніх методи: полоса поділяється на 3 частини по горизонталі та вертикалі, проте не однакових, а зі співвідношенням сторін на основі принципу золотого перетину, в якому площа одного прямокутника пропорційна площі дотичного, як і кожного наступного. За таким принципом можна визначити найбільш вдале розміщення головного об'єкта на полосі чи найбільш гармонічне пропорційне співвідношення елементів.

Потрібно також звернути увагу на те, яке завдання поставлене перед композицією полоси, оскільки за методом третин та методом третин за золотим перетином досягається здебільшого симетрична побудова, а за методом золотого перетину — асиметрична. Проте збалансовувати композицію можна вищезгаданими методами.

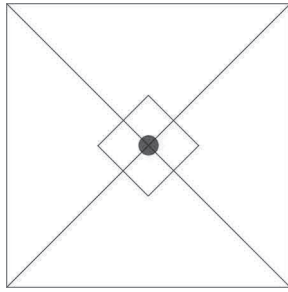
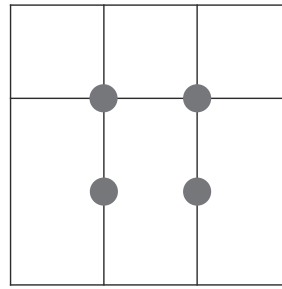
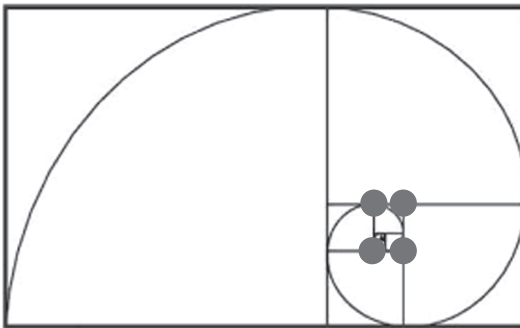
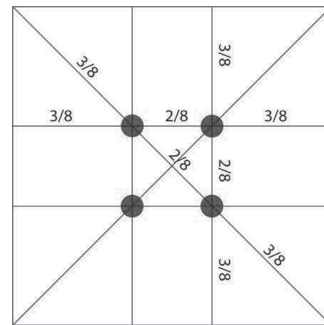

Рис. 6. Геометричний центр

Рис. 7. Композиційний центр
(метод третин)Рис. 8. Композиційний центр
(метод золотого перетину)Рис. 9. Композиційний центр
(метод третин за золотим перетином)

Композиційний центр може акцентуватися за допомогою:

- контрасту світла і тіні;
- контрасту кольору;
- розміру;
- форми.

Розмістивши головні об'єкти в композиційному центрі, також потрібно не забувати про цілісність структури, необхідно розміщувати інші елементи на полюсі, дотримуючись рівноваги. Великі елементи повинні збалансовуватися меншими елементами. Рівновага також має бути і в колірності та тональності елементів.

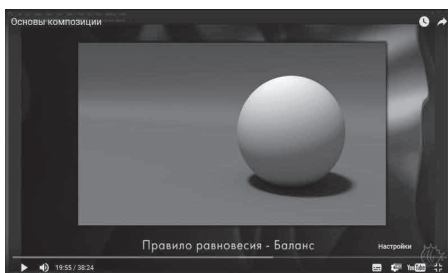
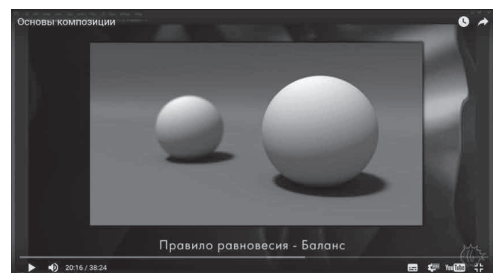

Рис. 10. Незбалансованість композиції

Рис. 11. Збалансованість композиції
з виділенням головного предмета за
допомогою масштабу і контрасту

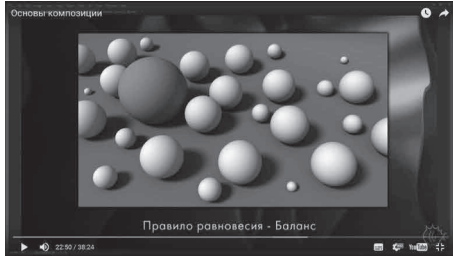

Рис. 12. Збалансованість композиції з виділенням головного предмета за допомогою масштабу і кольору

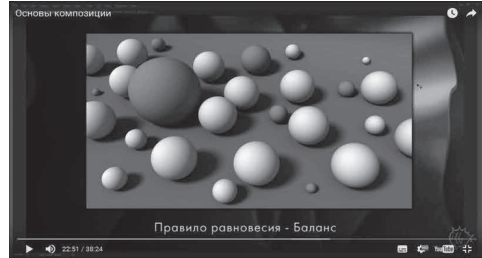

Рис. 13. Збалансованість композиції з виділенням предметів за допомогою кольору, а головного — з підсиленням масштабу

Завершеності композиції можуть надавати елементи обрамленості, вони своєрідно згруповують елементи, розміщені на полосі, та роблять полосу автономною завершеною одиницею.

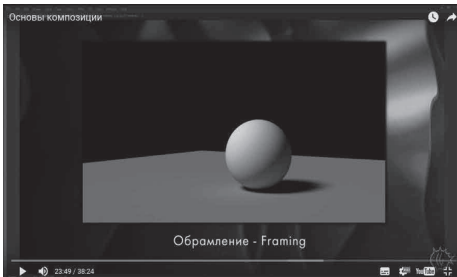

Рис. 14. Збалансованість за допомогою обрамлення (обрамлення знизу)

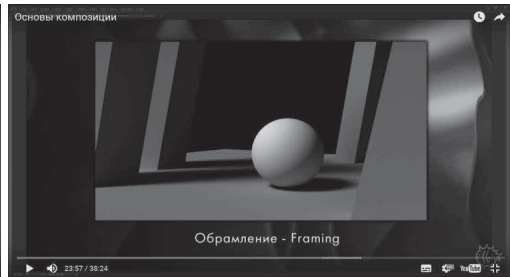

Рис. 15. Збалансованість за допомогою обрамлення (обрамлення знизу та по боках)

Найпростішим варіантом отримання збалансованої композиції є застосування симетрії — дві частини є віддзеркаленням одна одної. При такому проектуванні композиційний центр перебуває на осі геометричного центру. Симетрична композиція використовується для надання полосі статичності, спокою, одноманітності, проте така композиція видається нудною і шаблонною.

При використанні асиметрії потрібно пам'ятати основні правила рівноваги:

- усе повинно бути збалансовано;
- рівновіддалені від осі симетрії об'єкти повинні бути однакового розміру;
- більший за розміром об'єкт має розміщуватися ближче до осі симетрії;
- на однаковій віддалі від осі може розміщуватися різна кількість об'єктів, проте сумарна «вага» повинна бути однаковою.

Збалансованість за таким же принципом може досягатися тональністю, структурою, кольором.

Умовний напрямок руху створюється тональними, колірними ефектами, елементами, розміщеними на певних силових лініях, що скеровують погляд читача на необхідний елемент.

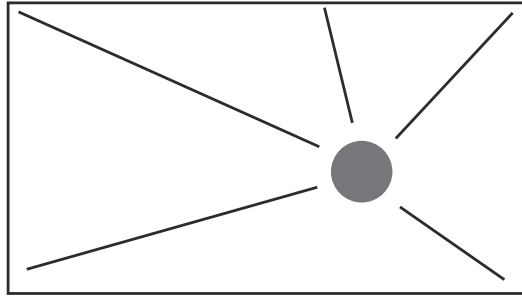

Рис. 16. Заданий напрямок силовими лініями

Відчуття скерованості погляду можна також надати шляхом використання ритму, повторення і руху. Ритм полягає в повторенні певних елементів, що саме собою створює певний рух. Ритмічності можна досягти повторенням кольору, об'єктів, світла, тіні і т. д. Повторення малого в великому дає зрозумілість загального принципу. За допомогою зацикленості і ритму можна створити необхідну силову лінію.

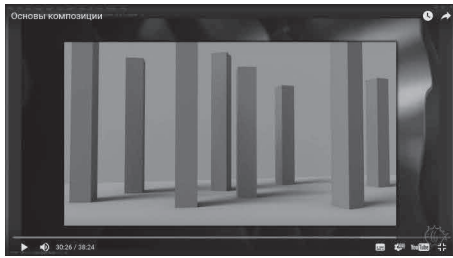

Рис. 17. Ефект поєднання ритму та повторення

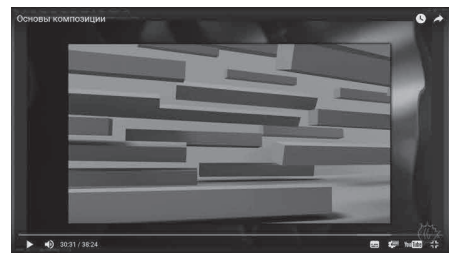

Рис. 18. Ефект поєднання ритму, повторення і руху

Рис. 19. Ритм кольору і форми

Також потрібно пам'ятати, що, за психологією сприйняття інформації та методом читання книги, погляд людини скеровується зліва направо та зверху донизу. Тому на рис. 20 є відчуття, що об'єкт рухається донизу, а на рис. 21 — ввєрх. На рис. 22 — відчуття позитивної динаміки, а на рис. 23 — від'ємної. Тому і діагональ чи силова лінія, що буде побудована з лівого нижнього кута в правий верхній, буде вигіднішою, ніж дзеркальна.

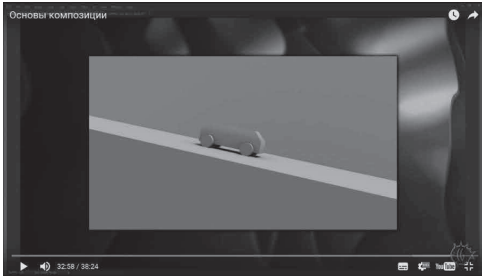

Рис. 20. Відчуття руху елемента зліва направо, тобто донизу

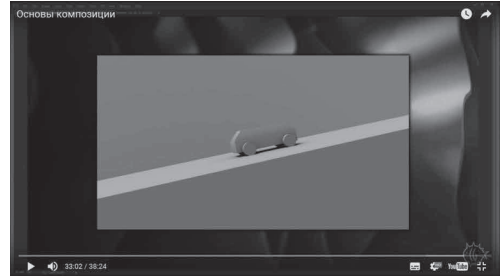

Рис. 21. Відчуття руху елемента зліва направо, тобто догори

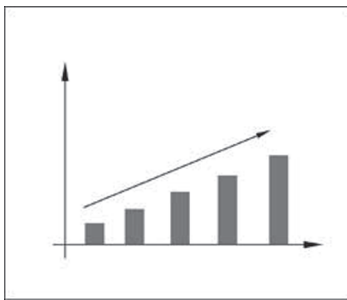

Рис. 22. Побудова графіка з позитивною динамікою

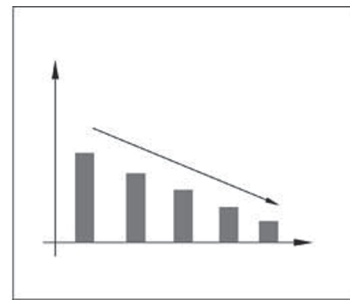

Рис. 23. Побудова графіка з негативною динамікою

Тому можна поділити композицію на два види — статичну та динамічну.

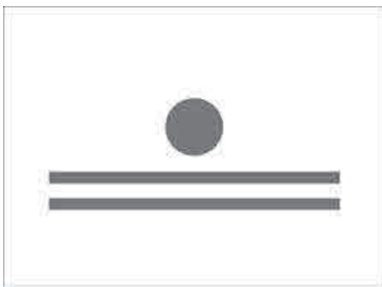

Рис. 24. Статична композиція, відсутність відчуття руху

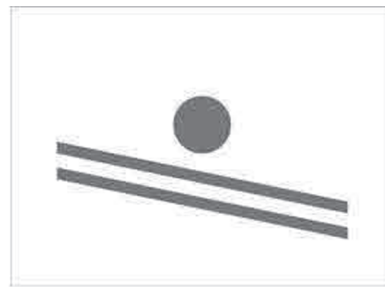

Рис. 25. Динамічна композиція, відчуття скокування

Таким чином, для передачі руху в композиції можна використовувати діагональні лінії.

Так само можна передати рух, залишивши вільний простір перед рухомих об'єктом, щоб наша уява могла продовжити цей рух.

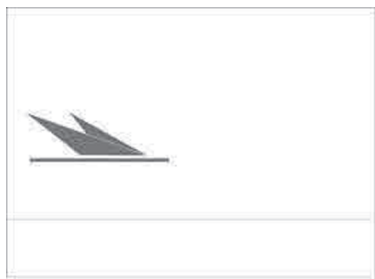

Рис. 26. Відчуття початку руху

Рис. 27. Відчуття завершеності руху

Висновки. Здійснивши аналітичні дослідження особливостей психологічного сприйняття інформації загалом та поелементно, визначено аспекти взаємодії як текстових, так і графічних елементів між собою. Основним завданням при побудові гармонійної композиції є чітке визначення головних елементів композиційного центру та правильне застосування інструментів для розставлення акцентів. Потрібно також враховувати, якою повинна бути динаміка у виданні — позитивною чи негативною, оскільки використання однакових елементів із різним розташуванням між собою та відносно силових ліній може надавати різні відчуття. Враховуючи особливості психології сприйняття інформації та вищенаведені рекомендації, можна побудувати композицію, яка забезпечить сукупність усіх елементів оформлення, утворить єдність стилю, цілісність композиції та гармонію видання в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Фаворский В. А. О композиции. Декоративное искусство. 1965. № 7. С. 11.
2. Ляхов В. Н. Очерки теории искусства книги. Москва, 1971. С. 62.
3. Іванов С. І. Основи композиції видання: навч. посіб. Львів: Світ, 2013. 229 с.
4. Сельменська З. М., Комар С. М. Закони, властивості і засоби композиції та їх застосування в газетній практиці. Поліграфія і видавнича справа [Української академії друкарства]. 2014. № 3 (67). С. 32–36.

REFERENCES

1. Favorskii, V. A. (1965). O kompozitcii: Dekorativnoe iskusstvo, 7, 11 (in Russian).
2. Liakhov, V. N. (1971). Ocherki teorii iskusstva knigi. Moskva (in Russian).
3. Ivanov, S. I. (2013). Osnovy kompozytsii vydannia. Lviv: Svit (in Ukrainian).
4. Selmenska, Z. M., & Komar, S. M. (2014). Zakony, vlastyvoli i zasoby kompozytsii ta yikh zastosuvannia v hazetnii praktytsi: Polihrafiia i vydavnycha sprava [Ukrainskoi akademii drukarstva], 3 (67), 32–36 (in Ukrainian).

THEORETICAL ASPECTS OF CONSTRUCTION OF QUALITATIVE COMPOSITION IN PRINTING INDUSTRY

Z. M. Selmenska, S. M. Komar

*Ukrainian Academy of Printing,
19, Pid Holoskom, St., Lviv, 79020, Ukraine
sorselm@gmail.com*

The main goals of the composition in printed publication have been defined. The attention has been focused on the laws, tools and methods of constructing the composition of the publication. The methods of determination of geometric and composite centers have been considered. The correlation between the compositional features of the publications and the laws of perception of information has been established. The main means and tools for placing the emphasis on the plurality of elements have been determined. The theoretical recommendations for a balanced composition of the publication have been formulated.

Keywords: *composition, laws, means and methods of composition, composition center.*

Стаття надійшла до редакції 26.04.2017.

Received 26.04.2017.